

De circulaire economie: noodzakelijk voor een leefbare wereld, vandaag en morgen

Waarom een circulaire economie?

We leven in een systeem waar we spullen kopen, gebruiken en daarna weer weggooiën: een lineaire economie. Deze manier van produceren en consumeren is niet toekomstbestendig omdat het ervan uitgaat dat onze grondstoffenvoorraden onuitputbaar zijn, terwijl dit niet zo is. Voorraden worden schaarser en kunnen uiteindelijk opraken. Daarnaast heeft de lineaire manier van leven veel nadelige gevolgen voor de mens, de natuur en het klimaat. Zo veroorzaakt het gebruik van fossiele brandstoffen klimaatverandering en komen bij het winnen van zeldzame metalen vaak slechte arbeidsomstandigheden voor de mens en vervuiling van de natuur kijken. Ook zorgt de grondstofschaarste voor een steeds grotere afhankelijkheid van andere landen en kan dit een risico gaan vormen voor de nationale veiligheid. De lineaire economie staat lijnrecht tegenover ons klimaat-, milieu-, en biodiversiteitsbeleid. Het zorgt ervoor dat we de aarde niet op een waardige manier kunnen doorgeven aan toekomstige generaties. De oplossing is simpel: de circulaire economie.

De circulaire economie brengt veel kansen met zich mee. Zo kan de circulaire economie Nederland jaarlijks 7,3 miljard euro opleveren, naast 54 duizend nieuwe banen (TNO, 2013). Met een circulaire economie kunnen we volgens TNO onze CO₂-uitstoot ook met 10 procent verminderen, hoeven we 25 procent minder primaire grondstoffen te importeren én besparen we 20 procent aan watergebruik in de industrie. Een no-brainer dus, die circulaire economie.

Wat is er nodig?

Nederland kan koploper worden in de circulaire economie; een schoolvoorbeeld waar andere landen van leren. We zijn al goed op weg, want Nederland heeft relatief veel kennis en kunde in huis om de transitie te laten slagen. We moeten alleen harder gaan lopen.

We moeten nú inzetten op systeemverandering om in 2050 een volledig circulaire economie te hebben gerealiseerd. In plaats van een focus op het produceren, gebruiken en weggooiën van materialen en producten, stappen we over naar een systeem gericht op het sluiten van kringlopen en het zorgvuldig omgaan met onze grondstoffen. Het sluiten van die kringlopen vereist meer dan alleen recyclen. We recyclen alleen als er niks meer met het product kan worden gedaan.

In een circulaire economie ligt de focus namelijk op het zo lang en efficiënt mogelijk gebruiken van grondstoffen, materialen en producten. Met zo min mogelijk grondstoffen maken we producten van de hoogste kwaliteit. Als deze producten stuk gaan, laten we ze repareren. De stortplaatsen blijven daardoor nagenoeg leeg. Om daar te komen, moeten we grote stappen zetten. Niet alleen de overheid, maar ook de producent en consument. Hieronder doen we een aantal voorstellen over hoe we die stappen kunnen maken:

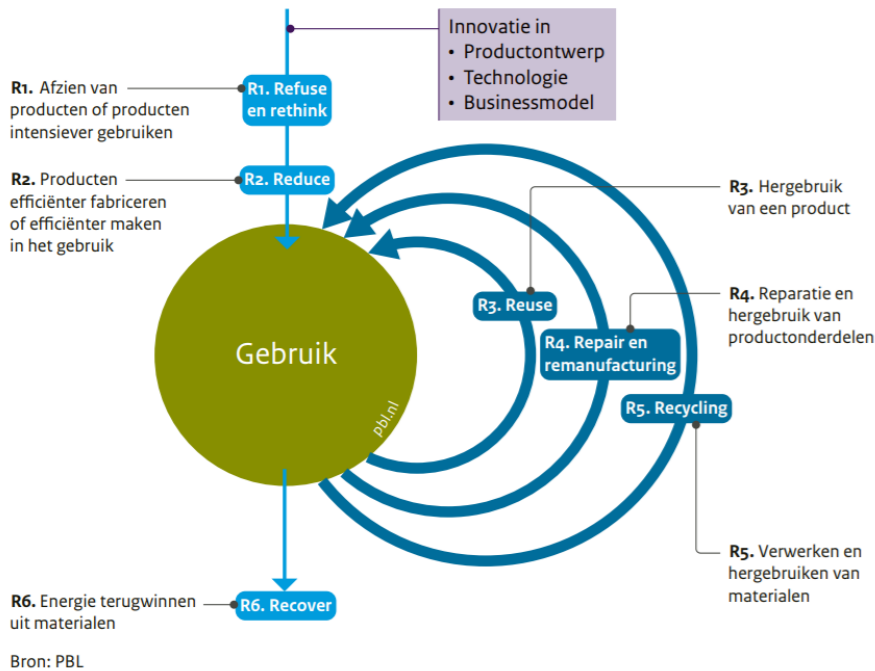
Belangrijke stappen voor de circulaire economie

1. Investeer in alle sporten van de R-ladder.
2. Faciliteer hergebruik door een materialenpaspoort.
3. Schaf de dubbele belasting op hergebruikte producten af.
4. Maak de producent verantwoordelijk voor het eindstation van het product.
5. Zet in op gedragsverandering van de consument.
6. Verschuif de belasting op arbeid naar grondstoffen, vervuiling en emissie.
7. Introduceer een recht op reparatie en reparatie-index voor alle elektronische apparaten

Investeer in alle sporten van de R-ladder

De circulaire economie draait om het zo hoogwaardig inzetten van alle grondstoffen die we gebruiken. In plaats van plastic verpakkingen te hergebruiken in snelwegpaaltjes, maken we er bijvoorbeeld meubilair van. Zo willen we grondstoffen zo duurzaam mogelijk gebruiken en producten zo lang mogelijk in de productieketen houden. Daarom volgen we het principes van de R-ladder: refuse en rethink, reduce, reuse, repair & remanufacture recycle en recover. We proberen eerst ons gebruik te verminderen (refuse, rethink en reduce) door producten overbodig te maken, door minder producten te gebruiken (bijvoorbeeld door een product te delen of leasen) of door producten efficiënter te ontwerpen. Daarna hergebruiken (reuse) we een product zo lang mogelijk, dan herstellen (repair) we een product of halen we onderdelen uit elkaar om productonderdelen opnieuw te gebruiken (remanufacture). Als een product of materiaal echt niet meer kan worden hersteld, zorgen we ervoor dat we waar mogelijk recyclen. Materialen waarmee we echt niets meer kunnen, verbranden we voor energie.

Om de circulaire economie een realiteit te maken, moet de overheid inzetten op alle zes sporten van de R-ladder. Hier is ook financiering voor nodig. Zorg ervoor dat deze financiering niet alleen beschikbaar is om recycling processen efficiënter te maken, maar ook om bijvoorbeeld uitwisseling van materialen tussen bedrijven te stimuleren.

Figuur 1: De R-ladder laat zien dat de circulaire economie bestaat uit meer dan recycling.

Faciliteer hergebruik door een materialenpaspoort

Hoewel metalen en grondstoffen waardevol zijn, gooien we nu veel spullen weg waar materialen in zitten die we kunnen hergebruiken. Dat is zonde. Om deze materialen te kunnen hergebruiken, moeten we wel kunnen achterhalen welke grondstoffen of materialen in een product zijn verwerkt. Een materialenpaspoort biedt hier een oplossing voor. Met een materialenpaspoort wordt exact in kaart gebracht waar een product van gemaakt is.

Op dit moment wordt het materiaalpaspoort al beperkt gebruikt. Zo hebben gebouwen steeds vaker een gebouwenpaspoort. Ook andere sectoren moeten zo snel mogelijk met materialenpaspoorten aan de slag. Dit is extra belangrijk in sectoren waar nog veel verspilling plaatsvindt, zoals de maakindustrie. Een aantal sectoren zijn al gevraagd vrijwillige pilots te draaien. Wij willen van deze vrijblijvendheid af. Zorg er met verplichte pilots voor dat alle verspillingssectoren op zeer korte termijn met materialenpaspoorten werken.

Verschuif de belasting op arbeid naar een belasting op grondstoffen, vervuiling en emissie

Het huidige belastingstelsel past niet bij een circulaire economie. Er wordt namelijk relatief veel belasting geheft op arbeid en juist veel minder op het gebruik van grondstoffen. Hierdoor ligt de prikkel niet bij het optimaliseren van materiaalgebruik. Het is vaak winstgevender om nieuwe producten te verkopen in plaats van verkochte producten te repareren. Om een gelijk speelveld te creëren, is daarom een structurele verschuiving nodig van een belasting op arbeid naar een belasting op grondstoffen, vervuiling en emissies, in lijn met het Deltaplan Belastingen voor een Circulaire en Sociale Economie van The Ex'tax Project (2021). Hierbij wordt de daadwerkelijke schade die producten brengen tijdens hun productie ingeprijsd via btw-maatregelen. Om dit te realiseren dienen de btw-tarieven heroverwogen te worden, waarbij schadelijke producten in de 21% categorie vallen en minder schadelijke in de lagere categorieën.

Schaf de dubbele belasting op hergebruikte producten af

Ook in het geval van btw op hergebruikte producten benadeelt Nederlandse en Europese wet- en regelgeving momenteel circulaire producten ten opzichte van niet-circulaire initiatieven. Op dit moment wordt voor een product waarvoor in de eerste gebruikscyclus al btw in rekening is gebracht, opnieuw btw gerekend wanneer het product wordt hergebruikt. Door de dubbele btw kan het hergebruikte product vaak niet concurreren met het lineaire alternatief. De dubbele belasting op hergebruikte producten moet worden afgeschaft.

Maak de producent verantwoordelijk voor het eindstation van het product

Product-as-a-service (PaaS) houdt in dat een product door een bedrijf wordt aangeboden als een service. Philips haalde met dit concept de voorpagina's, toen ze in plaats van "lampen" overstapten op de verkoop van "licht". Met dit concept richten bedrijven zich op de kwaliteit van de service die ze bieden en zijn ze dus niet alleen gefocust op het verkopen van zoveel mogelijk producten.

PaaS heeft de potentie een uitstekend circulaire verdienmodel te zijn. Voorwaarde is dat wanneer het product terugkomt bij de fabrikant, het daadwerkelijk wordt hergebruikt. Om succesvolle PaaS verdienmodellen te hebben, dient er daarom sterke minimum regelgeving te zijn voor uitgebreide producentenverantwoordelijkheid (Extended Producer Responsibility). Dit betekent dat de producent verantwoordelijk wordt gemaakt voor het eindstation van het product. Europa is bezig met deze minimum regelgeving, maar Nederland moet de vlucht vooruit nemen en nu de voorstellen van de Europese Commissie overnemen.

Zet in op gedragsverandering

De rijksoverheid dient een permanente campagne op te zetten voor het stimuleren van gedragsverandering van mensen, om circulair consumentengedrag te stimuleren. Het verminderen van de consumptie (consuminderen) moet daarin centraal staan. De overheid moet structureel budget vrijmaken voor deze campagne(s). Hiervoor moet de overheid in kaart brengen welke gedragsfactoren ervoor zorgen dat er wel of niet circulaire keuzes gemaakt worden. Hierop dient een actieplan ontwikkeld worden en, hand in hand met de campagne, moet beleid ontwikkeld worden gericht op het stimuleren van mensen door de juiste stimuli te geven.

Introduceer een recht op reparatie en reparatie-index voor alle elektronische apparaten

Een circulaire economie richt zich op het zo lang mogelijk in de cyclus houden van materialen en producten. In Nederland gooien wij daarentegen al snel spullen weg wanneer ze kapot zijn. Vaak komt dit doordat producten niet gemakkelijk te repareren zijn. Introduceer daarom een uniforme reparatie-index die voor consument duidelijk maakt of en hoe repareerbaar een product is. Stel deze index verplicht voor fabrikanten en distributeurs, startend bij de elektronische apparaten. Dit kan het voor de consument aantrekkelijker maken om repareerbare producten te kopen.

Daarnaast moeten producten 'by design' een langere levensduur hebben en zo repareerbaar mogelijk zijn. Daarbij is het belangrijk dat het repareren niet bijna evenveel kost als het kopen van een nieuw product. Tevens moeten de materialen om het product te repareren en de reparatiehandleiding voor de gehele levensduur van een product voor consument en reparatiebedrijven beschikbaar zijn.